

Fietsen, vissen & dassen: combineren van recreatie en natuur

— Annemarie Teunissen

Natuur en recreatie worden veel gecombineerd, ook in ecologische verbindingzones. Vanuit het oogpunt van de natuur wordt er vaak sceptisch naar deze functiecombinatie gekeken. Veel natuurbeschermers zijn bang dat recreanten de dieren in natuurgebieden verstoren. Zo blijkt dat vogels en ringslangen zeer gevoelig zijn voor verstoring door recreanten, maar insecten (waaronder vlinders en libellen) nauwelijks. Van groter belang blijkt echter de aantasting van het leefgebied van dieren door recreanten en recreatievoorzieningen. Gelukkig zijn er goede mogelijkheden zijn om de effecten van recreatie te verzachten of te compenseren.

Er staat grote druk op de ruimte in Nederland. Een gevolg hiervan is dat verschillende functies met elkaar gecombineerd worden, bijvoorbeeld ecologische verbindingzones met recreatie. Ecologische verbindingzones liggen vaak op dijken, kaden, oude spoorwegen en oevers langs watergangen, plekken die ook geschikt zijn voor routegebonden recreatie zoals wandelen, fietsen en kanoën.

Natuur en recreatie beïnvloeden elkaar op verschillende manieren. Natuur heeft bijvoorbeeld een positief effect op het welzijn van mensen. Mensen laten recreëren in natuurgebieden zal het draagvlak voor natuur vergroten. Een nadelig effect van deze functiecombinatie is echter dat de aanwezigheid van recreanten (zichtbaarheid, beweging en geluid) dieren kan verstoren. Die verstoring leidt tot vlucht- of schuilgedrag, dit kan veel energie kosten en belemmert het zoeken naar eten en het rusten van dieren. Dit kan er uiteindelijk toe leiden dat een dier het gebied verlaat of eieren niet worden uitge-

broed. Daarnaast kan door de aanleg van recreatievoorzieningen het leefgebied van dieren aangetast of kleiner worden. Het is dus niet zo vreemd dat er sceptisch gekeken wordt naar de functiecombinatie van natuur en recreatie in ecologische verbindingzones.

De Provincie Utrecht heeft te maken met wensen voor een functiecombinatie van natuur en recreatie in ecologische verbindingzones. Daarom is in een afstudeeronderzoek van de Universiteit Utrecht voor de Provincie Utrecht onderzocht wat de effecten van recreatie (fietsen, wandelen en kanoën) zijn op dieren die in de provincie voorkomen. De Provincie wilde daarnaast ook weten wat er gedaan kan worden om deze effecten te verkleinen of te compenseren.

Deskundigen

De effecten van recreanten (wandelaars, fietsers en kanoërs) op dieren zijn nauwelijks onderzocht, met uitzondering van de diergroep vogels. Deze dieren hebben de ecologische verbindingzones door hun vliegvermogen echter in het algemeen het minst nodig. Doordat er zeer weinig literatuur is over de effecten van recreatie op natuur, is er in dit onderzoek gebruik gemaakt van de kennis van deskundigen, mensen die door hun werk als onderzoeker, specialist of terreinbeheerder veel weten over een bepaalde diersoort. Zij hebben vanuit hun ervaring uitspraken gedaan over de verstoringseffecten van recreatie op dieren. Er is gesproken met enkele van de meest vermaarde specialisten in Nederland, waardoor de resultaten van het onderzoek de beste zijn die op dit moment over dit onderwerp gegeven kunnen worden.

Er zijn grote verschillen tussen de gevoeligheid van diersoorten voor de verstoring van recreanten. Dieren hebben een bepaalde naderingsafstand, dit is de afstand tot waar ze benaderd kunnen worden zonder dat verstoring optreedt. Om dieren niet te verstoren moet de afstand tussen de recreant en het leefgebied van het dier, minimaal de naderingsafstand zijn. Hier is vaak veel ruimte voor nodig.

Zo zijn libellen en vlinders niet gevoelig en zijn vogels en de ringslang juist zeer gevoelig voor directe verstoring door passerende recreanten. Ringslangen zijn het kwetsbaarst in het voorjaar. In deze periode zoeken ze plekken op om te zonnen. Libellen en vlinders zullen hooguit even opvliegen wanneer een recreant passeert,

maar dit zal op de lange termijn geen effect hebben. Muizen, amfibieën, vissen en de das zijn ook gevoelig voor verstoring maar in mindere mate.

Fysieke zonering

De kans op verstoring door recreanten kan verkleind worden. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden door het fysiek afdwingen van een zonering van de recreatie. Door bijvoorbeeld de natuur aan de ene kant van een rivier of sloot aan te leggen en de recreatie aan de andere, voorkom je dat recreanten heel dicht bij verstoringsgevoelige dieren komen. Een andere mogelijkheid om zonering af te dwingen is het aanleggen van een dichte struiklaag of zeer natte vegetatie die onpasseerbaar is voor recreanten.

Uit de gesprekken met deskundigen bleek dat niet zozeer de directe verstoring van dieren het grootste probleem is maar het veranderen van hun leefgebied. Het veranderen van het leefgebied bestaat uit meerdere aspecten. Het ruimtebeslag is hiervan een zeer belangrijk aspect. Het grootste risico voor veel diersoorten is dat de ecologische verbindingzone door

de aanwezigheid van recreatievoorzieningen ongeschikt wordt. Een ander probleem is de barrièrewerking die de recreatievoorzieningen (fietspaden of steigers) kunnen hebben. Zo zijn vissen matig gevoelig voor verstoring door recreanten. Maar het aantasten van het leefgebied is wel een probleem voor deze dieren. Sommige vissoorten houden zich op in of nabij de oever, en zetten hun eieren af in de oevervegetatie. Kanoërs kunnen de oever en daardoor ook de eieren van deze vissen beschadigen wanneer zij in of uit de kano willen stappen. Waterspitsmuizen zijn op zich ook weinig gevoelig voor verstoring van recreanten, mits ze een voldoende brede oever (minimaal 5 meter) tot hun beschikking hebben die zowel dekking als voedsel biedt. Het aanleggen van fietspaden kan de breedte van de oever verkleinen en aanlegsteigers voor kanoërs kunnen kosten gaan van de geschikte oever. Voor vissen en waterspitsmuizen is het daarom van belang dat de aanlegsteigers over de oever heen worden gelegd, zodat de oever onder de steiger doorloopt.

Een ecologische verbindingzone kan ongeschikt worden voor vleermuizen en de das

wanneer lijnvormige elementen (bomenrijen of heggen) worden verwijderd of doorbroken. Veel vleermuissoorten gebruiken bomenrijen voor hun oriëntatie. Dassen gebruiken heggen (dichte struiklagen) als beschutting wanneer zij zich door een open gebied moeten verplaatsen. Een onderbreking van deze elementen belemmert zo de verspreiding van deze dieren.

Tot slot

Dit onderzoek laat zien dat de sceptische kijk van natuurbeschermers op de functiecombinatie van natuur en recreatie niet onterecht is. Maar er zijn goede mogelijkheden om de effecten van recreatie op natuur te verzachten of te compenseren. Wat kan en niet kan in een ecologische verbindingzone hangt af van de recreatiesoort, de diersoorten die er voorkomen en waar de ecologische verbindingzone voor ingericht wordt en van de aanwezige ruimte. Recreatie kan samen met natuur, maar moet wel op die natuur afgestemd worden. ♦

Het volledige onderzoeksrapport "Natuur en Recreatie in ecologische verbindingzones" zal binnenkort geplaatst worden op de website van de Provincie Utrecht. annemarieteunissen@hotmail.com.

Annemarieteunissen

Voor vissen en waterspitsmuizen is het van belang dat de aanlegsteigers over de oever heen worden gelegd, zodat de oever onder de steiger doorloopt.